

Odkryto najstarszy nagrobek na krakowskim cmentarzu komunalnym

2024-05-23

To kolejny kamyczek do długiej i zawitej historii Starego Cmentarza Podgórskiego: pracownikom Zarządu Cmentarzy Komunalnych udało się rozpoznać fragmenty pomnika nagrobnego z 1794 roku, pochodzącego z pierwszych lat istnienia cmentarza. Znajdowały się wśród kamiennych odłamków pozostałych po likwidacji części nekropolii ponad pół wieku temu. W identyfikacji, poza kwerendą źródeł, nieocenione okazały się wykonane wtedy fotografie.

Jak poinformował Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, znalezisko to fragmenty pomnika z grobu Agnieszki Drelinkiewiczówny, która zmarła 7 października 1794 roku, gdy miała 15 lat. Udało się to ustalić na podstawie ksiąg metrykalnych ówczesnej parafii na Ludwinowie. Wiadomo też, że zmarła mieszkała na terenie Dębnik – Kapelanki.

Identyfikacja nagrobka nie byłaby możliwa bez kwerendy fotografii i rysunków wykonanych w latach 70. XX wieku. Utrwalono na nich wiele pomników nagrobnych, które zostały usunięte podczas przygotowań do budowy ulicy Telewizyjnej (obecnie aleja Powstańców Śląskich). Aby poprowadzić tę drogę, zlikwidowano część Starego Cmentarza Podgórskiego (biegła przez jego środek) – a to właśnie tam znajdował się grób Agnieszki Drelinkiewiczówny.

Pochówki z terenu wydzielonego pod drogę usunięto, a szczątki ludzkie przeniesiono do zbiorowych mogił. Zniszczeniu uległo wtedy wiele nagrobków o dużej wartości historycznej i artystycznej. Część ich resztek znajduje się w lapidarium, a część wkopana jest w nasyp przy chodniku biegnącym wzdłuż alei Powstańców Śląskich. To właśnie wśród tych kamiennych odłamków znajdowały się fragmenty należące do – jak się okazało – najstarszego znanego nam dziś pomnika grobowego postawionego na cmentarzu komunalnym w Krakowie.

Po wykonaniu prac polegających na uzupełnieniu i scaleniu fragmentów nagrobek pamiętający czasy insurekcji kościuszkowskiej będą mogli zobaczyć wszyscy odwiedzający Stary Cmentarz Podgórski. Jak zapowiada SKOZK, zostanie on postawiony przy głównej alei ocalałej części cmentarza, a tablica z nazwiskiem zmarłej zostanie w całości zrekonstruowana w oparciu o zachowaną dokumentację.

Najpierw kolej, potem droga

Stary Cmentarz Podgórski to najstarsza nekropolia komunalna w Krakowie. Powstała niedługo po roku 1786 i służyła mieszkańcom miasta Podgórze do czasu uruchomienia nowego cmentarza przy ul. Wapiennej około 1900 roku (inne źródła podają datę zamknięcia cmentarza w 1903 r., a późniejsza tradycja ustna – rok zakończenia I wojny światowej). Spoczywają tam cenieni i sławni również na całą Polskę krakowianie – prawnicy, urzędnicy, działacze społeczni, przemysłowcy, artyści.

Jak pokazało ostatnie odkrycie, historia tej nekropolii wciąż skrywa tajemnice. To m.in. pokłosie zmian, jakim granice cmentarza były poddawane w XX wieku. Przypomnijmy, że obecny teren Starego Cmentarza Podgórskiego zajmuje zaledwie 38 arów, mniej więcej jedną czwartą swojej pierwotnej wielkości (w 1900 roku liczył 1,5 ha). Po raz pierwszy nekropolia została znacznie okrojona w latach okupacji w związku z budową przez Niemców linii kolejowej. Do jeszcze większego uszczuplenia doszło w latach 1976–1979 w wyniku budowy nowej ulicy Telewizyjnej

(obecnie Powstańców Śląskich). Część grobów ze starej części cmentarza została przeniesiona, a w miejsce zabytkowych grobowców ustawiono jednolite lastrykowe nagrobki. Działania te spowodowały bezpowrotne zniszczenie zabytkowego układu i charakteru cmentarza.

Ocalić od zapomnienia

Dlatego tak ważne są działania, które pozwolą ocalić zachowaną do dziś część najstarszej miejskiej nekropolii przed degradacją i zapomnieniem. W 2023 roku miasto pozyskało środki na realizację inwestycji z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa w ramach projektu kluczowego „Rewaloryzacja Starego Cmentarza Podgórskiego w Krakowie, miejsca spoczynku i upamiętnienia wybitnych obywateli dawniej odrębnego miasta Podgórze”.

Prace budowlane, konserwatorskie i restauratorskie, które rozpoczęły się pod koniec ubiegłego roku, zostały podzielone na cztery etapy i potrwać około trzy lata (2023–2026). Obejmą m.in. uporządkowanie i zabezpieczenie elementów częściowo zniszczonych pomników nagrobnych, pozostałych fragmentów grobowców przeniesionych z niezachowanej części cmentarza, utworzenie lapidarium, a w przypadku elementów z grobowca Cieślików zestawienie ich w rzeźbę – pomnik w kształcie portalu. Poprowadzone zostaną alejki i ścieżki, pojawią się nowe nasadzenia zieleni oraz oświetlenie (latarnie, lampy, iluminacja bramy i rzeźby – portalu), dzięki czemu poprawi się układ kompozycyjny cmentarza. Na poprawę estetyki znacząco wpłynie usunięcie zdewastowanych lastrykowych nagrobków wykonanych w latach 70. XX wieku i zastąpienie ich nowymi nagrobkami według wzorów zaakceptowanych przez służby konserwatorskie, nawiązujących stylistycznie do nagrobków z XIX w., z piaskowca, z wykuciem nazwisk w celu upamiętnienia zmarłych. Ważnym elementem będzie remont konserwatorski zachowanej części historycznego ogrodzenia z oryginalną bramą oraz naprawa współczesnego ogrodzenia, jak również oznaczenie w południowej części cmentarza miejsca pochówków szczątków ludzkich ze zlikwidowanych kwater – obramienia mogiły zbiorowej z tablicami ku pamięci mieszkańców Podgórze, których groby zostały zlikwidowane ze znaczną częścią podgórskiej nekropolii.

Kompleksowa rewitalizacja Starego Cmentarza Podgórskiego pozwoli odtworzyć to niepowtarzalne XVIII-wieczne dziedzictwo Krakowa. Konserwacja niedawno odkrytego nagrobka Agnieszki Drelinkiewiczówny to również część tego wieloletniego projektu.